

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

V Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців
«СУЧАСНИЙ МАСОВОКОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР:
ІСТОРІЯ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»

АРТКРИТИКА В ЕПОХУ ТІКТОК: ЯК СПРОЩЕННЯ КОНТЕНТУ ВПЛИВАЄ НА СПРИЙНЯТТЯ МИСТЕЦТВА

Дар'я Пугало,

студентка, НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Гліб Кудряшов,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Анотація. Досліджено трансформацію інституту арткритики під впливом цифрових платформ, зокрема соцмережі TikTok. Проаналізовано перехід від класичної академічної моделі аналізу мистецтва до масового контенту. Розглянуто механіку пакування складних смислів у короткі відеоформати (edutainment) та викликані цим процеси демократизації культури. Особливу увагу приділено ризикам кліпового мислення, заміні раціонального аналізу емоційним сприйняттям, а також зміні поняття експертності та авторитету в сучасних масових комунікаціях.

Ключові слова: арт-критика, TikTok, масова культура, edutainment, кліпове мислення, експертність, прос'юмеризм.

ART CRITICISM IN THE TIKTOK ERA: HOW CONTENT SIMPLIFICATION INFLUENCES THE PERCEPTION OF ART

Daria Puhalo,

Student, Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic National University

Hlib Kudriashov,

PhD in Social Communications, Associate Professor,

Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic National University

Abstract. The article examines the transformation of art criticism under the influence of digital platforms, specifically TikTok. The transition from the classical academic model of art analysis to mass content is analyzed. The mechanics of packing complex meanings into short video formats (edutainment) and the resulting processes of cultural democratization are considered. Particular attention is paid to the risks of clip thinking, the replacement of rational analysis with emotional perception, as well as the transformation of the concept of expertise and authority in modern mass communications.

Keywords: art criticism, TikTok, mass culture, edutainment, clip thinking, expertise, prosumerism.

Генезис та еволюція арткритики: від елітарності до масовості

Класична модель: арткритика як академічний текст. Історично арткритика (від епохи Просвітництва та Дені Дідро до модернізму Клементя Грінберга) формувалася як закритий інститут. Вона функціонувала всередині тріади: «митець – критик – галерея/музей/театр». Критик виступав легітиматором мистецтва, який визначав, що є художньою цінністю, а що – ні. Традиційно художня критика поділялася на чіткі дисципліни за критеріями оцінки: академічні відгуки та трактати з глибоким науковим підтекстом, судження на основі історичного контексту, а також огляди «журналістського» характеру, де акцент зміщувався на розважання читача [4].

Елітарність мови та доступу: класичний мистецтвознавчий текст (есе, журнальна рецензія у спеціалізованих виданнях) вимагав від читача високого рівня культурного капіталу (за П'єром Бурдьє [1, с. 45]). Мова критики була герметичною, перенасиченою посиланнями на

історичний контекст. Моноцентричність та ієрархія: традиційна модель передбачала чітку вертикаль владних відносин у культурі. Критик володів монополією на істину, а його оцінка була авторитетною та експертною. Простір для дискусії з боку «масового глядача» практично був відсутній.

Цифровий поворот: перехід критики у блоги та соцмережі. З появою блогів та соціальних мереж відбувається розмивання кордонів професійного цеху. Монополія великих медіа та академічних інституцій на оцінку мистецтва руйнується. Виникає феномен «прос'юмеризму» (prosumer) – глядач одночасно споживає культуру і виробляє контент про неї. Сучасний критик у цифровому просторі часто діє як актор, який тлумачить та аналізує саму «роль», а не лише сухий «текст» твору, перетворюючи аналітику на інтерактивний процес [3].

Авторитет дипломованого критика заміщується авторитетом інфлюенсера, чий вплив вимірюється охопленнями, лайками та рівнем залученості (engagement rate). Поняття «експертність» еволюціонує: на зміну глибоким знанням приходить здатність викликати емпатію та говорити з аудиторією «однією мовою». Зміна оптики сприйняття: соцмережі змістили фокус із самого об'єкта мистецтва на досвід його споживання. Текстрефлексія поступився місцем візуальному доказу присутності (фото на тлі картини, селфі в театрі), що трансформувало арткритику з аналізу смислів на опис індивідуального емоційного стану.

Специфіка TikTok-платформи як нового середовища для артдискурсу. TikTok довів до абсолюту кліпове мислення. Формат вертикального відео довжиною від 15 секунд до 3 хвилин змушує відмовитися від довгих експозицій. Якщо класична критика розгортається послідовно (контекст – аналіз – висновок), то TikTok-критика змушена починати з кульмінації (клікбейту або яскравого візуального триггеру), щоб утримати користувача.

Традиційно коло читачів критика формувалося через підписку на журнал чи авторитет видання. В TikTok контент дистрибується алгоритмом на основі поведінкових факторів. Це створює парадокс: мистецтвознавчий контент потрапляє до людей, які ніколи свідомо не шукали інформацію про театр чи живопис. Мистецтво стає вірусним миттєво, оминаючи стадію професійного відбору. Гібридність форматів (EDUTAINMENT): TikTok вимагає від арткритики бути розважальною. Аналіз вистави чи перформансу тут існує у формі трендових звуків, монтажних склейок, мемів, розпаковок чи форматів «POV» (Point of View). Складна естетична теорія маргіналізується, якщо її неможливо упакувати у візуальний атракціон.

Дилема «Спрощення vs Популяризація»

Метод «стиснення» знань: механіка пакування складних смислів. Щоб упакувати такі монументальні явища, як модернізм, сюрреалізм чи театральний авангард, у 60секундний формат, автори контенту використовують метод радикального редукціонізму. Складна філософська концепція очищується від нюансів і зводиться до однієї головної тези. Наприклад, сюрреалізм

пояснюється не через маніфести Андре Бретона, а через просту формулу: «візуалізація снів та підсвідомості».

Замість академічних дефініцій TikTok-критика використовує мову сучасних аналогій та поп-культурних маркерів. Складні мистецькі течії маркуються через архетипи, зрозумілі зумерам та альфа-поколінню. Роль розлогого опису в тексті перебирає на себе візуальний ряд. Один яскравий кадр має миттєво репрезентувати цілий художній напрям чи режисерський метод.

Демократизація мистецтва: руйнування «четвертої стіни» елітарності. Класичні інституції (театри, музеї) століттями вибудовували навколо себе ауру сакральності, яка часто викликала у непередбаченого глядача «синдром самозванця» («це занадто складно для мене», «я нічого не тямлю в інсталяціях»). TikTok десакралізує цей простір. Коли вистава «Конотопська відьма» з'являється у стрічці між кулінарним тьюторіалом та котячим мемом, вона автоматично позбавляється лякаючого статусу «високого мистецтва».

Ризики «кліпового» сприйняття: культура емоційного фаст-фуду. Головний ризик спрощення контенту – це заміна раціонального аналізу чистою емоцією. Замість критичного осмислення режисерських рішень глядач TikTok оперує категоріями «мурашки по шкірі» або «естетичний шок». Арткритика трансформується в емоційний відгук, де втрачається причинно-наслідковий зв'язок (чому цей твір створено саме так і що він означає).

Кліпове мислення, що стимулюється алгоритмами TikTok (швидка зміна кадрів кожні 2–3 секунди, постійна звукова стимуляція), фізіологічно знижує здатність до тривалої концентрації. Глядач, звиклий до «стиснутого» знання, втрачає навичку сприймати довгі формати. Існує небезпека, що вірусний 15-секундний тренд у TikTok замінить собою сам твір мистецтва. Глядач іде на «Конотопську відьму» не заради тексту Квітки-Основ'яненка чи режисури Уривського, а заради того, щоб на власні очі побачити «той самий кадр із ТікТоку» та репродукувати його у своєму профілі. Таким чином, твір мистецтва перетворюється на копію, що існує лише заради генерації подальшого цифрового контенту.

Новий інструментарій арткритика в епоху TikTok

Аудіовізуальна мова: від синтаксису тексту до синтаксису монтажу. У класичній критиці хід думки автора підкреслюється абзацами, розділовими знаками та метафорами. У TikTok замість текстового синтаксису діє синтаксис монтажу. Швидкі склейки (jump cuts), динамічний зум (zoom-in/zoom-out) та візуальні ефекти виконують роль смислових акцентів.

Використання популярних звуків та аудіодорожок вирішує два завдання одночасно. По-перше, технічне: алгоритм TikTok краще просуває відео з трендовим звуком. По-друге, семантичне: музичний тренд уже має свій усталений контекст (вайб). Накладаючи похмурий чи, навпаки, іронічний тренд на відеоряд із вистави, блогер без зайвих слів задає тон усьому аналізу.

Замість розлогих описів сценографіки використовуються динамічні нарізки найяскравіших моментів. Візуальний ефект стає головним доказом якості художнього твору.

Особиста харизма та емоційність: критик як персонаж і бренд. Традиційна критика вимагала від автора певної аналітичної відстороненості, об'єктивності та позиції «над процесом». TikTok-критика повністю побудована на суб'єктивності. Глядачеві цікавий персональний досвід конкретної людини. Фрази типу «я плакала на 20-й хвилині вистави МУР» стають головними критеріями оцінки.

TikTok-критик працює в кадрі обличчям. Його міміка, тембр голосу, зачіска та харизма важать більше, ніж його мистецтвознавча база. Між блогером та підписником виникає ефект «парасоціальних відносин» – ілюзія дружби. Сам розбір твору мистецтва стає окремим міні-перформансом. Блогер не просто говорить у мікрофон, він використовує акторську гру, переодягається, змінює локації, розігрує сценки. Тобто арткритика стає художнім продуктом другого порядку.

Інтерактивність: перетворення монологу на глобальний полілог. У друкованих медіа чи навіть на сайтах зв'язок був одностороннім: критик висловив думку, читач її пасивно спожив. В TikTok секція коментарів є повноцінним продовженням критичного аналізу. Глядач може миттєво заперечити автору, доповнити його або висміяти його тезу.

Функції «Дует» (Duet) та «Зшивання» (Stitch) як інструменти полеміки дозволяють іншим користувачам (включаючи самих авторів перформансів) брати шматок відео критика і в реальному часі записувати свою відповідь-відео. Це створює унікальний формат, де мистецтвознавчий дискурс народжується в процесі горизонтальної, часом агресивної, але живої дискусії. Завдяки інтерактивності фінальний вердикт виставі чи альбому виносить не одна людина, а спільнота в коментарях. Сенс твору мистецтва адаптується, обростає локальними мемами та інтерпретаціями користувачів, перетворюючи арткритику на колективний творчий процес.

Криза експертності: трансформація поняття «авторитет»

Експерт vs Інфлюенсер: перерозподіл культурного капіталу. У класичній парадигмі авторитет критика базувався на дипломі, науковому ступені, пулі публікацій у профільних виданнях та визнанні всередині експертної спільноти. Сьогодні цей «символічний капітал» стрімко знецінюється [2]. Інфлюенсер отримує легітимність пряму від мас, оминаючи інституційні фільтри. Проєкт «МУР» яскраво продемонстрував силу цифрової популярності, повністю змінивши традиційний підхід до подачі та популяризації класики. Через реп-мюзикли та кліповий формат вони змогли вивести тему Розстріляного відродження у топтренди соцмереж, залучивши масову аудиторію, яка раніше ігнорувала академічні літературні розбори [5].

Дипломований мистецтвознавець часто сприймається аудиторією TikTok як відсторонений, снобістський елемент «старої системи». Блогер же вибудовує горизонтальні

стосунки. Це викликає більше довіри, бо він маркує себе як «одного з нас», руйнуючи бар'єр між високим мистецтвом і глядачем. Ґрунтовна стаття театрознавця в профільному журналі може зібрати кілька тисяч переглядів серед колег, тоді як 40-секундний огляд блогера здатний повністю розпродати квитки на виставу Франка чи підняти прослуховування альбому «МУР» у топ-чарти Spotify за одну ніч. Інфлюенсер стає головним менеджером глядацької уваги.

Раніше якість критики вимірювалася глибиною деконструкції твору, точністю історичних паралелей та аргументацією. В епоху TikTok якість матеріалу оцінюється через метрики залученості (engagement metrics): кількість лайків, репостів, збережень та, найголовніше, глибину перегляду (retention rate).

Критик у TikTok стає заручником платформи. Щоб відео «залетіло» в рекомендації, він змушений підлаштовувати свій інтелектуальний продукт під вимоги алгоритму. Це призводить до радикальної селекції тем: про вірусну «Конотопську відьму» знімуть сотні відео, тоді як глибока, але менш поп-культурна чи експериментальна вистава залишиться непоміченою, бо вона «не збирає охоплення». Метрики платформи стимулюють бінарне мислення. Замість амбівалентності, яка притаманна справжньому мистецтву, TikTok вимагає чітких ярликів: «геніально» або «треш». Простір для складного, суперечливого аналізу зникає під тиском потреби збирати швидкі реакції.

Алгоритмічна стрічка «For You» працює за принципом дзеркала: вона аналізує, на яких відео користувач затримав погляд, і підсовує йому аналогічний контент. У контексті арткритики це створює інтелектуальні «ехо-камери». Якщо глядачеві сподобався кліповий формат проєкту «МУР», алгоритм ізолює його всередині подібного спрощеного контенту, блокуючи альтернативні, більш критичні чи глибокі погляди.

Користувач, перебуваючи всередині своєї персоналізованої культурної бульбашки, бачить лише захоплені відгуки на виставу «МУР» та починає щиро вважати, що це єдина значуща подія в театрі, а його оцінка є абсолютно репрезентативною. Будь-яка альтернативна думка чи спроба професійного аналізу сприймається в такій ехо-камері як токсичний хейт, а не як критика. Традиційна культура стимулювала незаплановані культурні відкриття. TikTok мінімізує цей шанс: він консервує смаки глядача, пропонуючи йому лише те мистецтво, яке гарантовано не викличе в нього когнітивного дискомфорту, тим самим звужуючи загальний культурний кругозір суспільства до сукупності ізольованих мікро-трендів.

Майбутнє арткомунікацій у цифровому просторі

TikTok-критика доводить, що сучасне споживання знань неможливе без розважального елементу. Формат edutainment (навчання через розвагу) успішно долає психологічне відторгнення складної інформації. Інтелектуальний контент більше не мусить бути нудним, щоб залишатися якісним. Спрощення тут працює не як деградація, а як адаптація мови під нові когнітивні стандарти аудиторії.

Подолання снобізму та ізоляціонізму. Академічна спільнота та дипломовані критики не мають права ігнорувати TikTok, тавруючи його як «поверхневий простір». Якщо професійна критика не навчиться розмовляти мовою сучасних медіаплатформ, вона ризикує залишитися в повній ізоляції, пишучи тексти, які читають лише інші критики. Майбутнє арткритики лежить у площині симбіозу. Професіонали мають перейняти інструментарій блогерів: опанувати аудіовізуальну мову, навчитися монтувати, використовувати інтерактивні властивості (дуети, стічі), не соромитися виходити в кадр обличчям та використовувати інструмент Green Screen для динамічного розбору живопису чи театральних сцен.

Професійний критик у TikTok має стати «троянським конем»: заманювати глядача яскравою аудіовізуальною обгорткою, харизмою та ед'ютейнмент-форматом, але всередині цього 60-секундного ролика давати реальний, фаховий та глибокий аналіз. Тільки через такий синтез можна врятувати масового глядача від переходу на суто «розважальний фастфуд» та виховати нову, критично мислячу аудиторію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурдье П. Розрізнення: соціологічна критика судження смаку / пер. з фр. К. : Сніг, 2005. 540 с.
2. Ніколс Т. Смерть експертності: Як падіння культури знань загрожує демократії / пер. з англ. К. : Наш Формат, 2019. 240 с.
3. Тоффлер Е. Третя хвиля / пер. з англ. К. : Видавничий дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
4. Художня критика і українські арт-критики // KyivGallery. 2019. URL: <https://kyiv.gallery/statii/hudozhnia-krytyka-i-ukrainski-art-krytyky> (дата звернення: 20.06.2026)
5. МУР і цифрова популярність: проєкт, який змінив підхід до класики // DeTalks Media. 2024. URL: <https://www.detalks.media/post/mur-i-tsyfrova-populiarnist-proiekt-iakyi-zminyiv-pidkhid-do-klasyky> (дата звернення: 20.06.2026)